

В.І. Ряшко,
кандидат історичних наук, доцент

ШАНОБЛИВЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ ЯК ВИЯВ ПОВАГИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОВС (МОРАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Розглядаються морально-правові аспекти проблеми шанобливого ставлення та поваги до людини в службово-професійній діяльності працівників міліції України.

Ключові слова: мораль, право, міліція, професійна діяльність, законність, гідність, відповідальність, повага.

Рассматриваются морально-правовые аспекты проблемы уважительного отношения и уважения к человеку в служебно-профессиональной деятельности сотрудников милиции в Украине.

Ключевые слова: мораль, право, милиция, профессиональная деятельность, законность, достоинство, ответственность, уважение.

The legal and moral aspects of the respectful people treatment problems in the professional activity of the Ukrainian law enforcement workers are considered in this paper..

Key words: morality, law, police, professional activities, legitimacy, dignity, responsibility, respect.

Головним завданням на сучасному етапі побудови незалежної України є захист прав, свобод та інтересів людини, її життя, здоров'я, честі та гідності, гарантування особистої недоторканності й повної безпеки. Стаття 3 Конституції України проголосила, що саме людина є найважливішою соціальною цінністю суспільства і держави. Права людини, її честь і гідність виступають мірилом морально-правового досягнення суспільства, показником рівня його цивілізованості. Від рівня забезпеченості цих прав, а також шанобливого ставлення та поваги до людини з боку працівників ОВС, значною мірою залежить ступінь досконалості не тільки самої особистості, але і всього суспільства. Серед фундаментальних прав і свобод людини, які проголошені Конституцією України, особливе місце посідає право кожного на повагу до його гідності (ст. 28). Таким чином, вимоги Основного Закону держави зобов'язують всіх працівників ОВС суворо дотримуватись законності і справедливості у своїй професійній діяльності. Слід підкреслити, що і Міжнародно-правові стандарти працівників правоохоронних органів, і Декларація про поліцію, яка була прийнята Парламентською Асамблеєю Ради Європи, особливу увагу акцентують на забезпеченні поліцією прав і свобод громадян, захисті їх честі, гідності і недоторканності. Ця вимога є особливою, актуальною, оскільки Україна проводить цілеспрямовану політику щодо входження до єдиного правового простору розвинутих країн світу, до цивілізованої міжнародної правоохоронної діяльності. Вирішення цієї проблеми вимагає переорієнтації функції міліції із суто репресивної на соціально-захисну, наближення до міжнародно-правових стандартів, дотримання європейського кодексу етики поліцейського.

Проблема шанобливого ставлення і поваги до людини хвилювала мислителів, починаючи з античності (Сократ, Аристотель, Демокрит, Платон, Цицерон), і залишається актуальною досі.

В епоху Середньовіччя (А. Блаженний, Ф. Аквінський, Ф. Петрарка) і новітнього часу (Б. Спіноза, Д. Руссо, Д. Дідро) у XVIII–XIX ст. (І. Кант, С. Булгаков, М. Бердяєв, В. Соловйов). В українській етико-правовій думці значний внесок зробили В. Мономах, П. Могила, Г. Кониський, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, П. Юркевич, І. Франко та інші. Зазначеній проблемі у наш час приділяли увагу О. Бандурка,

Г. Васянович, В. Венедиктов, О. Грищук, О. Ігнатенко, О. Лозовий, В. Малахов, О. Мартиненко, В. Медведєв, В. Ортинський, С. Сливка та інші науковці.

Віддаючи належне цим та іншим авторам, зазначимо, що спеціального дослідження не проводилось. Хоча нагальна потреба існує і це пов'язано в першу чергу з вирішенням проблеми забезпечення законності і справедливості в професійній діяльності працівників міліції, формування у них високих духовних і моральних якостей, прагнення захищати закон, бачити і поважати людину, її права, честь і гідність. Кожен правоохоронець повинен замислитись над моральною настановою видатного німецького філософа Канта, який писав: "Чини так, щоб ти завжди ставився до людства і у своїй особі, і в особі будь-кого іншого так само, як до цілі, і ніколи не ставився б до нього тільки як до засобу" [1, с. 260].

Ця тема є надзвичайно важливою в плані прищеплення майбутнім правоохоронцям духовних і морально-патріотичних цінностей, девізом яких повинно стати "Служити Батьківщині – захищати честь і гідність людини". Таким чином, повага і шанобливе ставлення до людини – повинно стати моральним орієнтиром для кожного правоохоронця.

Після проголошення незалежності України МВС у своїх наказах, розпорядженнях, вказівках, особливу увагу працівників міліції звертає на забезпечення законності та гуманного і толерантного відношення до населення.

На жаль, в органах і підрозділах міліції продовжують мати місце такі ганебні факти, як перевищення владних повноважень, паплюження прав і свобод громадян. "Такі факти негативно сприймаються суспільством", – підкреслюється в наказі МВС "Про стан дисципліни й законності в діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ та заходи щодо його покращення" від 26.03.2010 № 90.

Як засвідчують результати соціологічного дослідження, існує практика в органах і підрозділах незаконного насильства над особою. У цілому 18 % респондентів сьогодні стверджують, що практика застосування працівниками міліції України незаконного насильства "дуже поширена", ще 31 % вважають, що "скоріше поширена". Стосовно своєї міліції 14 % опитуваних переконані, що застосування протизаконного насильства в її роботі "дуже поширене", а 27 % впевнені, що "скоріше поширене" [2, с. 95].

Як показало опитування, у свідомості населення та працівників міліції існують досить суперечливі уявлення щодо причин насильства.

Найперше, що називають пересічні громадяни – безкарність працівників міліції, які використовують незаконні методи в роботі (53 %); поганий підбір кандидатів, внаслідок цього в міліцію потрапляють люди із садистськими нахилами (43 %); невисокий професійний і культурний рівень працівників міліції (38 %). Опитані ж працівники міліції на першому місці серед причин протиправних дій своїх колег бачать недосконалість законодавства (52 %), на другому – права самих працівників міліції порушуються (50 %), а також існування системи показників і звітності, яка змушує "вибивати" силоміць визнання вини (43 %) [2, с. 137].

На жаль, ганебним явищем до цього часу є непоодинокі випадки рукоприкладства, знущання та тортур над особою, що підозрюється або звинувачується.

Отже, перевищення влади та службових повноважень залишаються найпоширенішими злочинами серед працівників ОВС. "Суспільна сутність зловживань владою або посадовими повноваженнями, – зазначає М. Коржанський, – полягає в тому, що посадова особа діє всупереч державними інтересам фізичних або юридичних осіб" [3, с. 431]. Вчений вважає, що ці злочини особливо небезпечні, оскільки підривають авторитет держави і правоохоронців. Так, наприклад, дослідники О. Мартиненко та О. Ігнатов пропонують виокремити злочинність працівників міліції у відносно самостійну галузь кримінологічних досліджень, що на їх погляд дозволить об'єктивно пізнати суть цієї проблеми, розглянути та проаналізувати специфічність вказаних злочинів, визначити основні напрями превенції цього негативного явища [4, с. 60].

Слід вказати й на те, що службові правопорушення поліції мають місце практично у всіх країнах світу. Так, наприклад, у США щорічно реєструється до 20,5 тис.

випадків порушення поліцейськими прав людини. За даними Міністерства юстиції тільки за 1990–1995 роки у штаті Техас, що займає перше місце серед регіонів, де поліцією не дотримуються права американців, було проведено понад 4 тис. розслідувань за обвинуваченням поліцейських у жорстокості, необґрунтованому застосуванні зброї, побитті і навіть убивствах затриманих [5, с. 691].

Важливим документом, який регулює службову діяльність міліції (поліції), є Кодекс поведінки посадових осіб з підтримки правопорядку, прийнятий 17 грудня 1979 року Генеральною Асамблеєю ООН. У ст. 2 Кодексу звертається увага не лише на підтримку та захист прав людини, але й на, передовсім, повагу та захист людської гідності [6, с. 40]. Так, наприклад, у Європейському кодексі поліцейської етики, прийнятого у грудні 2001 року Комітетом міністрів Ради Європи зазначено, що метою поліції згідно з Кодексом є: “захист та дотримання основних прав і свобод людини в такому вигляді, в якому вони закріплені, зокрема в Європейській конвенції про права людини” [6, с. 129].

До працівників правоохоронних органів України законодавець пред’являє й етичні вимоги, засновані на загальноновизнаних морально-етичних принципах і нормах. У Законі України “Про міліцію” й інших нормативно-правових документах МВС України особливо підкреслюється, що міліція поважає гідність особи і виявляє до неї гуманне ставлення, захищає права людини незалежно від її соціального походження, майнового чи іншого стану, расової та національної належності, громадянства, віку, мови та освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань.

Етичний кодекс ОВС України зобов’язує усіх працівників при виконанні своїх службових обов’язків ставитися до громадян неупереджено, уважно, доброзичливо, з почуттям поваги до їх людської гідності, не допускати проявів жорстокого або принизливого ставлення до людей, використовувати силу тільки як засіб для досягнення законної мети.

До речі, окрім згаданого Кодексу, для правоохоронців важливим є і такий документ, як Присяга. Ставлячи свій підпис під цим документом, об’єктивно працівник міліції включається не тільки в роботу юридичних, а й моральних вимог суворо дотримуватись законності і справедливості.

Важливим принципом діяльності міліції є законність, гуманізм, повага до особи, соціальна справедливість, взаємодія з трудовими колективами, громадськими організаціями та населенням. Дотримання і зміцнення законності органами внутрішніх справ, захист прав, свобод, честі, достоїнства і гідності людини – їх головне завдання і функціональний обов’язок.

Успіх демократичних процесів в Україні неможливий без якісної організації правоохоронної діяльності ОВС, які виконують значний обсяг завдань щодо охорони й захисту громадського порядку, прав, свобод і законних інтересів учасників суспільних відносин, забезпечення громадської безпеки й боротьби з правопорушенням. Результати проведеного опитування громадян щодо діяльності ОВС засвідчили, що міліції довіряють – 53 %, а 25 % визначали свій рівень довіри як середній [7, с. 8]. С. Недов вказує, що існують тенденції, серед яких зростання стурбованості населення станом правопорядку; існування недовіри до міліції та її служб щодо їх спроможності вести боротьбу зі злочинністю, професійно надавати допомогу тим громадянам, які її потребують. Працівник міліції суворо дотримуючись норми права водночас повинен дотримуватись і моральних норм. У категорію “моральна норма” ми включаємо поняття (обов’язок, честь, достоїнство, людяність тощо), які можуть виступати як в ролі правових норм, так і в ролі критерія моральної оцінки. Всяка діяльність працівника ОВС оцінюється з точки зору його особистого морального рівня, поведінки і відповідальності. Відповідальність Г. Васянович характеризує як здатність індивіда вільно приймати справедливу оцінку особистих вчинків, давати своїм діям самооцінку з позицій гуманності, чистої совісті [8, с. 20].

Таким чином, професійна діяльність працівників ОВС об’єктивно тісно пов’язана з моральною відповідальністю не тільки перед своєю совістю, але в першу чергу перед суспільством і людиною.

Моральна відповідальність працівника міліції означає здатність передбачати наслідки кожного свого вчинку і прагнення запобігти можливому негативному розвитку подій.

Кожний його вчинок, як наслідок обраного рішення, в ситуації морального вибору, так чи інакше порушує інтереси людей, суспільства. Оскільки моральний вибір виражає реальний зв'язок працівника міліції з іншими людьми, а отриманий результат набуває певного значення для оточуючих, це завжди накладає моральну відповідальність.

Відповідальність умовно може бути поділена на внутрішню і зовнішню. Внутрішня відповідальність є атрибутом совісті. Вона виражає спроможність особистості реалізовувати наслідки своїх вчинків, діяти відповідно до цих усвідомлень, керуючись нормами моралі. Зовнішня відповідальність виявляється через санкції суспільства на дії особистості. У цьому аспекті відповідальність правоохоронця означає спроможність правильно розуміти потреби інших людей, як свої власні. Людина, тоді поводить відповідально стосовно інших, коли поважає в них особистість, вчив Кант, бо кожна людина добивається того, щоб її оцінювали і признавали як цінність, несправедливим є бажання однієї людини добитися переваги над іншими [9, с. 28]. Отже, бути відповідальним означає вміти розумно керувати особистою поведінкою. Держава, покладаючись на правоохоронця щодо дотримання службового обов'язку, законності і правопорядку, разом з тим, виходить з вимог моралі. Важливе значення моральні норми мають при вирішенні питання про допустимість доказів у кримінальному процесі. “Доказове право в цілому, – зазначає В.М. Тертишник, – повинно ґрунтуватись на моральних засадах. Де межі втручання в сферу особистого життя людини при збиранні доказів? Які засоби збирання доказів будуть морально, а отже, й юридично вираваними і допустимими? Це одне з найскладніших завдань науки кримінального процесу” [10, с. 17].

У цьому аспекті цю проблему аналізують брати-письменники Вайнери у романі “Ера милосердя”. Спир і конфлікт виник між Володимиром Шаратовим і Глібом Жегловим щодо правильності і доцільності застосування “не правової” дії заради розкриття злочину, та її моральна оцінка.

До надто гострих і поки що недостатньо розроблених проблем належить і питання про вибір працівниками ОВС варіанту у випадку колізії між приписами закону й доцільністю. Такі розбіжності в реальному житті виникають досить часто, оскільки закон не завжди встигає за життям, але деякий час все ще продовжує діяти. Виникає питання, як повинен діяти в цій ситуації правоохоронець? Зрозуміло, виконувати нормативні акти, але не сліпо, не догматично, а діалектично, творчо, і тільки тоді, коли вони не суперечать закону. В.О. Сухомлинський постійно призивав до гуманізму і співчуття до іншої людини, і одночасно бути принциповим і вимогливим, нетерпимим і непримиренним до “зла”, уміння відрізнити невинні людські слабкості від вад, що калічать душу [11, с. 192]. “Бувають такі взаємини, коли людина благає людину. Умій почути людське благання і відповісти на нього”, – закликав видатний педагог і гуманіст [11, с. 192].

На нашу думку, по-перше, працівнику міліції слід спиратись на загальні вимоги щодо законності і справедливості у застосуванні норм права. По-друге, необхідне пізнання, прогнозування фактичних наслідків, що можуть настати в реалізації застосування норм права. По-третє, необхідно обрати такий варіант поведінки, що дозволяє досягти поставленої мети найоптимальнішим шляхом, загальними критеріями якого є ефективність, своєчасність і справедливість.

У боротьбі зі злочинністю працівники міліції часто ризикують своїм життям і здоров'ям, водночас вони повинні суворо дотримуватись законності не принижуючи честі і гідності громадян, не припускати самообмовлення чи обмовлення невинних, визнання невинним неіснуючої вини тощо.

Важливою вимогою до сучасного правоохоронця є високий рівень самоконтролю над емоціями і поведінкою, тобто бути врівноваженим, уміння адаптуватись і встановлювати контакти з різними учасниками спілкування, підтримувати з іншими стосунки, бути проникливим, уміти розуміти внутрішній стан співбесідника, його

психологічні особливості, мотиви поведінки, потреби. Доброзичливо ставитись до людей, це не просто службовий, але моральний обов'язок, незалежно від національної чи расової приналежності, відгукуватись на їхні переживання, проблеми.

У всі часи шанувалася здатність опановувати свої почуття, вміння володіти собою, поважати гідність і думки інших, не припускати образи.

У своїй службово-професійній діяльності працівники міліції постійно контактують і спілкуються з людьми. Оцінка пересічним громадянином щодо службової діяльності міліції буквально розпочинається зі спілкування. Ввічлива, тактовна та коректна поведінка під час спілкування, свідчення загальної культури та етикету працівників ОВС.

Слово і мову видатний український вчений В.О. Сухомлинський розглядав як предмет і засіб виховання, як основу впливу культури моральних почуттів, бо “людину ми виховуємо словом і тільки словом” [12, с. 397].

Працівники міліції постійно спілкуються з різноманітним контингентом громадян, що відрізняються соціальним статусом, культурним та інтелектуальним рівнем, мають різний життєвий досвід, індивідуальні особливості, різний рівень соціалізації. Ці люди можуть перебувати, наприклад, у збудженому або безпорадному стані, у стані потрясіння або сильного алкогольного сп'яніння, що не рідко спонукає до конфліктів. Працівник міліції у будь-якій ситуації повинен шукати шляхи, які ведуть до зняття напруги в міжособистісному спілкуванні з найбільш агресивно налаштованими особами й мінімізації конфлікту. У спілкуванні з громадянами працівник міліції повинен уміти встановлювати та підтримувати психологічний контакт, розуміти внутрішній світ співрозмовника, його особливість, мотиви, психологічний стан, а також уважно і зосереджено слухати.

При зверненні громадян до працівника міліції останній повинен зосередити увагу на суті прохання й оцінити у разі необхідності психічний стан особи. Не потрібно зайвий раз перебивати й заперечувати. Якщо правоохоронець не в змозі виконати те, про що йдеться у проханні (заяві) громадянина, слід надати допомогу принаймні доброю порадою.

Під час спілкування з громадянами, особливо з потерпілими, працівник міліції повинен насамперед демонструвати своє бажання допомогти їм, адже гарант законності і справедливості має поводитися так, щоб потерпілий бачив у ньому не тільки представника держави і закону, але й високогуманну, чуйну і делікатну людину.

Сучасна комунікація правоохоронця з громадянами вимагає добре розвинутого логічного мислення та інтуїції. Чіткість і точність формулювання думки, вміння слухати й аналізувати думки співрозмовника і його проблеми, а основне не тільки співчувати, а робити все можливе, щоб задовольнити прохання громадянина. На наш погляд, у наш час особливо гостро постає питання уникнення конфліктів і непорозумінь працівниками міліції з населенням. При виникненні конфліктних ситуацій необхідно робити все можливе, щоб вміло з них виходити, залишаючи у свідомості громадян добру думку і спогади, як про справедливого, доброзичливого, людяного працівника міліції. У цьому плані наведено приклад, який багато у чому є повчальним.

Аналізуючи службову діяльність поліцейських США, кореспондент А. Петрук, який довгий час працював у США, розповідає, що він разом з сім'єю у неділю вранці їхав на своєму автомобілі. Під час їзди, його син відволік його увагу, і він поїхав на червоне світло в одному з напівпустельних кварталів Брукліна, де був зупинений на наступному перехресті поліцейським. “Нахилившись до вікна і окинувши суворим поглядом пасажирів у салоні, поліцейський попросив мене вийти з машини.

– Пробачте, сер, чи не могли б ми відійти на де кілька кроків, – маже пошепки вимовив він.

Я його запитав: “А в чім річ?”.

– Бачите, – сказав поліцейський і завів мене за багажник. – Я звернув увагу, що у вас в машині знаходиться дитина, тому, щоб не підірвати ваш авторитет в його очах, я попросив вас вийти з машини. Ви порушили правила, проїхавши на червоне світло.

Обеззброєний таким виявом такту, я вирішив сказати, що винний.

– Так, винний, – чесно зізнався я. – Пробачте.

– Мені хотілося б, щоб ви добре доїхали сьогодні додому, – продовжував полісмен. – Тому будьте уважні на дорозі. Бажаю вам приємно провести свій відпочинок. З цими словами він козирнув і повернув мені права “водія” [13, с. 61].

Правоохоронцю інколи приходиться проявити велике терпіння і стримання. Щоб не дати волю накопиченим емоціям К.Д. Ушинський вважав, що “терпіння в людині є одним із самих складних важливих завдань виховання” [14, с. 431].

Так, наприклад, під час допиту у слідчого можуть виникати негативні емоції у тому числі до осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини. У цій ситуації слідчий повинен силою морально-психологічних зусиль приборкати їх. Закон забороняє під час допитів застосування таких прийомів, як обіцянка, обман, приниження честі і гідності, вплив на релігійні почуття, фізичне і психічне насильство, допущення на допит сторонніх осіб, залякування, застосування гіпнозу та інших незаконних дій, з метою одержання бажаних результатів.

Важливою проблемою, яка сьогодні все більше є актуальною, є забезпечення законності і правопорядку працівниками міліції в екстремальних ситуаціях та масових заходах.

Основним завданням ОВС за таких надзвичайних умов є забезпечення громадського порядку, ефективна боротьба зі злочинністю, зокрема з мародерством, попередження паніки, безладдя. Працівникам міліції з метою припинення кримінальних діянь у випадках вчинення адміністративних правопорушень надається право на використання таких заходів адміністративного припинення, як застосування зброї, заходів фізичного впливу, спеціальних заходів. У складних екстремальних умовах, залежно від структури характеру особистості працівника ОВС у нього може виникнути негативний емоційний вибух, який може бути спрямований проти інших людей (імпульсивні агресивні дії, негативізм, реакція ворожості, роздратованість, прояви люті тощо). Але в якому б морально-психологічному стані він не перебував, головним завданням міліції в екстремальних ситуаціях є забезпечення правопорядку, надання оперативної допомоги постраждалим від стихійного лиха і злочинності. У цій напруженій морально-психологічній ситуації рішучі і спокійні дії правоохоронців, їх глибоке співчуття до постраждалих, щире бажання допомоги надає останнім віри і надії.

Забезпечення законності працівниками міліції буде тоді ефективним, коли з населенням, учасниками акцій буде проводитись роз'яснювальна робота, як основний метод переконання громадян, у необхідності свідомого й добровільного виконання правових приписів і настанов.

Основним критерієм оцінки службової діяльності працівника міліції повинен стати авторитет і повага населення до нього, тому неабиякого значення набуває проблема формування іміджу і авторитету працівника міліції.

До правоохоронця пред'являються у наш непростий час надто високі моральні вимоги, оскільки наше суспільство стало відкритим, і діяльність працівників ОВС оцінюють як з боку професіоналізму, так і моральності.

На жаль, проведені соціологічні опитування показують, що певна частина правоохоронців мають недоліки загальної культури, що негативно впливає як на імідж окремого працівника, так і авторитет системи МВС у цілому. У наказах МВС, рішеннях колегій та інших документах наголошується, що основною метою функціонування правоохоронних органів є покращання роботи щодо додержування прав і свобод людини й громадянина, захисту життя і здоров'я особи. Тому ті, хто безпосередньо захищає права і свободи громадян, їхню честь і гідність, повинні бути взірцем і прикладом поведінки. Інакше працівники ОВС не мають морального права бути в рядах правоохоронців, забезпечувати вирішення проблеми та долі громадян.

Висновок. Процес становлення демократичної правової держави в Україні передбачає необхідність вдосконалення всіх її соціальних інститутів. У першу чергу це стосується ОВС як гаранта правопорядку і стабільності в суспільстві.

На сучасному етапі розвитку світової цивілізації значно зростає роль, розширюється обсяг завдань і відповідальності працівників міліції щодо забезпечення законності, прав і свобод людини.

Сучасний рівень правоохоронної діяльності вимагає створення такої міліції, якій би були притаманні найкращі світові досягнення, що визначали б її високий професіоналізм і патріотизм, відданість справі, високу культуру і відповідальність. Шанобливе ставлення до людини та повага до неї повинні стати не тільки службовим обов'язком, але й моральним орієнтиром кожного правоохоронця. Рішучі заходи, спрямовані на боротьбу зі злочинністю, не призведуть до кардинального поліпшення ситуації доти, доки зусилля міліції не отримають широкої підтримки з боку громадськості, а для цього важливо, щоб працівник ОВС відповідав високим міжнародним стандартам, умів встановлювати контакти з населенням і громадськістю.

При такій умові гарантується повага і взаєморозуміння між населенням і міліцією, їх партнерство.

Стан стабільного правопорядку і законності – один з показників морального здоров'я особистості й суспільства. Забезпечення прав і свобод особи – не лише юридичний, а й моральний обов'язок усіх працівників міліції, тому порушення прав громадян слід вважати протиправним і аморальним вчинком.

Перед органами внутрішніх справ та вищими навчальними закладами МВС України поставлено важливе завдання – готувати висококваліфікованих спеціалістів, здатних і готових вступити в безкомпромісну боротьбу зі злочинністю та гідно захищати права і свободи громадян нашої держави. У цьому аспекті важливу роль відіграє гуманітарна підготовка майбутнього правоохоронця, мета якої – сформуванню високий рівень духовності, гуманізму і людяності, що в практичній діяльності забезпечить гідне ставлення до людини, повагу до її особистості, а це головна мета, цінність і сенс в службово-професійній діяльності працівника міліції.

Для побудови справді демократичного суспільства нам потрібно спрямовувати зусилля ВНЗ на те, щоб із їхніх стін виходили люди самодостатні, самостійно і критично мислячі, відповідальні, підготовлені до свідомої і ефективної діяльності у надзвичайно відповідальній сфері забезпечення правопорядку, боротьби зі злочинністю, захисту прав і свобод громадян України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Кант И.* Сочинения / И. Кант ; под общ. ред. В.Ф. Асмуса и др. ; вступит. статья Т.И. Ойзермана. – М. : Наука, 1964. – Т. 4. – Ч. 1. – 543 с.
2. Моніторинг незаконного насильства в органах внутрішніх справ України / ХІСД. – Х. : Права людини, 2010. – 192 с.
3. *Коржанський М.Й.* Кримінальне право і законодавство України. Частина особлива: курс лекцій / М.Й. Коржанський. – К. : Атіка, 2001. – 325 с.
4. *Мартиненко О.* Феномен правопорушень серед працівників міліції: питання кримінально-правової дефініції / О. Мартиненко, О. Ігнатів // Право України. – 2005. – № 1. – С. 60–63.
5. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. Ю.І. Риманенко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К. : Концерн “Видавничий дім Ін Юре”, 2005. – Т. 2. – 1223 с.
6. Політичний вимір Міністерства внутрішніх справ України (відповідь на виклики ХХІ століття) / за ред. Ю.І. Римаренка, Я.Ю. Кондратьєва. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – 292 с.
7. *Недов С.Л.* Організаційно-правові засади взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право” / С.Л. Недов ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2009. – 19 с.
8. *Васянович Г.П.* Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект) : монографія / Г.П. Васянович. – Львів, 1997. – 263 с.
9. *Кант И.* Об изначальном злом в человеческой природе. 1792. Сочинения: в 6 т. / И. Кант ; под общ. ред. В.Ф. Асмуса, А.В. Гульги, Т.И. Ойзермана. – М. : Мысль, 1965. – Т. 4. – Ч. 2. – С. 28–79.
10. *Тертишник В.М.* Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / В.М. Тертишник. – К. : А. С. К., 2004. – 1056 с.
11. *Сухомлинський В.О.* Як виховати справжню людину. Вибрані твори: в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – 670 с.
12. *Сухомлинський В.О.* Народження громадянина. Вибрані твори : в 5. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.
13. *Ортинський В.Л.* Поліція США / В.Л. Ортинський, О.І. Остапенко, О.В. Ряшко. – Львів, 2003. – 140 с.
14. *Ушинський К.Д.* Избранные педагогические сочинения. Т. 1–2. / К.Д. Ушинский; под ред. А.И. Пискунова (отв. ред.), Г.С. Костюка, Д.О. Лордкипанидзе, М.Ф. Шабаевой. – М. : Педагогика, 1974. – Т. 1. – 584 с.

Отримано 17.04.2013